

Motivul lunii in opera eminesciana

"Lui Eminescu i se cuvin toate lacrimile noastre." (Tudor Arghezi)

Mihai Eminescu, "sfantu preacurat al ghiersului romanesc"(T.Arghezi), este poetul nostru national exprimand si intruchipand in opera sa geniala, intr-o sinteza de mare profunzime, trasaturile poporului roman. El este cel mai mare poet din literatura noastra si ultimul poet romantic din literatura universala. Numele sau sta alaturi de marii romantici: Hugo, Lamartine, Musset, Vigny, Goethe, Schiller, Heine, Byron.

Chiar daca in creatia lui Eminescu se pot intalni multe poezii care au inclinatii spre meditatie, spre moarte, spre prezentul decazut in care traieste poetul, totusi majoritatea poeziilor lui se refera la iubire .

Natura si iubirea sunt temele preferate ale poeziei eminesciene, ele gasindu-se mereu alaturate: unde este iubire, intotdeauna va fi o padure care sa ofere iubitorilor intimitate, vor fi stele, va fi luna.

Astul romanticilor este luna. Poezia romantica apare o data cu lunatismul, cu acea atractie spre luna exprimata printr-o levitatie mentala sau fictiv reala. Contemplatia romantica a lunii anuleaza in total ori in parte simtul gravitatiei pe pamant. Anticii au evocat luna si celelalte astre mai de seama, mitologic, personificandu-le si alegorizand in ele evenimentele astronomice.

In literatura universala multi scriitori s-au oprit asupra motivului lunii, contempland-o in operele lor: Dante se va urca impreuna cu Beatrice in luna, care constituie cerul intai al Paradisului. Drumul acesta il va face si Astolfo in scopul de a lua din luna mintea pierduta a lui Orlando furioso. Adone al cavalerului Marino va repeta ascensiunea impreuna cu Venus intr-

o caleasca trasa de trei perechi de porumbei albi. Luna are aspect accidentat ca si pamantul si contine mari, ape, orase, tari:

"La superficie sua mal cunosciuta
Dico ch'e pur come la terra istessa
Aspra, ineguale e tumida e scrignuta,
Concava in parte, in parte ancor convessa."

Dyrcona, in *Les etats et empires de la lune* de Cyrano de Bergerac, porneste pe un aparat care zboara vertiginos tocmai cand eroul se urca in el sa stinga fitilul. Consumandu-se rachetele, aparatul cade, insa calatorul se precipita cu picioarele in sus, in directia lunii.

Grimmelshausen prelucreaza si el *Der fliegende Wandersmann nach dem Mond* dupa *L'homme dans la lune* de Baudouin.

Munchhausen face si el doua ascensiuni in luna, ca sa-si caute securea de argint care i-a sarit tocmai acolo, pe cand era gradinar al sultanului.

Imaginile lunii la Eminescu sunt uneori asemanatoare celei din lirica sanscrita, dar alteori le depasesc. In literatura sanscrita, de obicei luna trezeste durere de dragoste. In *Sakuntala*, eroul Dusyanta isi zice: "Desi credeam ca luna e racoroasa, intr-adevar razele ei stropite de roua varsa foc. Luna ne chinuie pe noi, cei care iubim." Imaginea lunii ca astru care accentueaza iubirea este prezenta si in poezia eminesciana:

"Cand luna prin nori pe lume vegheaza
Cand fiecunda se-mbraca c-o raza
Cand canta ai somnului ginii natangi
Tu tremuri si plangi.
Cand luna arunca o pala lumina
Prin merii in floare-nsirati in gradina
La trunchiul unuia pe tine te-astept
Visand de destept."

Asocierea lunii cu durerea umana se intalneste si la Tagore: "Luna, tu trezesti valuri de lacrimi in oceanul tristetii mele."

Dar astrul nocturn se dezvaluie si intr-o alta ipostaza in creatia lui Eminescu; vampaia lunii il transpune intr-un alt nivel spiritual si-i dezvaluie tainele creatiei ca si zadarnicia vietii. Conceptia despre luna a lui Eminescu, ca o putere care invie ganduri si intuneca suferinte, isi are originea in cantul al VII-lea din *Rig-Veda*. Un sambure al acestei imagini transpare in *Misterele noptii*:

"Razele din alba luna
mi le-ntorc, mi le-mpreuna
pentru-ntregul viitor."

Astrul selenar in asociere cu toate celelalte elemente al cadrului natural, avand insa un rol privilegiat, contribuie la realizarea atmosferei de extaz si somnie, preferal eminesciana, careia este greu sa-i gasim un echivalent nu numai in poezia romana dar si in cea universala. Luna tuteleaza intrega fire si mai ales pe indragostiti: ea "varsa liniste si somn", da o stralucire halucinanta suprafetelor acvatice, raspandeste o pulbere argintie, afrodisiaca in aerul inmiresmat, vegheaza "bland" asupra cuplului amoros si "insenineaza" gandul si sufletul:

"Sa fie sara-n asfintit
Si noaptea sa inceapa;
Rasaie luna linistit
Si tremurand din apa;
Si sa imprastie scantei
Cararilor din cranguri,
In ploaia florilor de tei
Sa stam in umbra singuri." (*Sa fie sara-n asfintit*)

Dar luna poate fi si un astru rece, palid, martor al tristetii si regretelor poetului dupa iubirea pierduta ori neimpartasita, intr-un peisaj voit sarac, schitat in cateva linii, fara viata:

"Pe aceeasi ulicioara
Bate luna in feresti

Numai tu de dupa gratii
Vecinic nu te mai ivesti!" (Pe aceeași ulicioara)

Luna este însă martorul momentelor de sensibilitate umană. La adăpostul luminii sale se nasc, trăiesc și mor sentimente, sufletul omului se zădărnicește, timpul trece. În acest cadru natural apar dorințe ("Să plutim cuprinși de farmec / Sub lumina blândeii luni"), stări de complicitate cu îndrăgostitii ("Sus în codri de pe dealuri / Luna blândă ține straja"), stări de veghe discretă ("Pe bolta alburie o stea nu se arată / Departe doară luna cea galbenă o pată") sau referiri la prudenta ("Asadar, când plin de visuri urmărești vreo femeie / Pe când luna, scut de aur, strălucește prin alee / ...Nu uita că doamna are minte scurtă, haine lungi").

Luna luminează și spațiile în care se mișcă strigoii ("Ades calare pleacă în mandre nopți cu luna"). Ea este motivul stărilor de extaz ("Înc-o gură și dispăre... / Ca un stâlp eu stam în luna! / Ce frumoasă, ce nebună / E albastră-mi dulce floare") dar și al celor de singurătate ("Noaptea-n pod, cerdac și stresini heinizând duios la luna").

Pentru T. Vianu, Eminescu "nu este un pictor al formelor, ci un pictor al luminii", adică un romantic al cărui univers vizual, dinamic, e dominat de imaginea luminii, "simbolul însuși al devenirii".

C. Ciopraga consideră că Eminescu e un poet selenar, nu un poet nocturn; el face "din poezia nopții o scară imaginară către lumina".

Pentru Rosa del Conte, lumina lunii nu e, la Eminescu, doar un element cromatic, ci "e o esență a cărei frumusețe e celebrată cu o fervoare a limbajului pe care am îndrăzni să o numim neoplatonică".

În poezia *Lacul*, apa, lacul apar nu numai ca manifestări sonore, ci niste glasuri muzicale ale naturii, molcome și îngănate, dar și însoțite de lumina lunii:

"Să plutim cuprinși de farmec
Sub lumina blândeii luni
Vântu-n trestii să fosneasca
Unduioasă apă sune."

Această însoțire a luminii cu apa se reflectă ca o tainică îmbrățișare a lor, o mistică pasiune a elementelor. Luna, un motiv atât de folosit la romantici, apare ca un element al peisajului, iar epitetul inversat "blândă" sugerează o atmosferă dulce, ocrotitoare.

În *Sara pe deal*, corespondența dintre conștiința universală, exprimată prin simbolul "luna" și conștiința individuală, exprimată prin simbolul "ochi", are la bază principiul feminin în dimensiunea caruia iubita și luna sunt ipostaze:

"Luna pe cer trece-asa sfântă și clară
Ochii tăi mari cauta-n frunza cea rară."

În *Upanisade* luna este ochiul stâng al conștiinței universale, iar ochii sunt definiți ca niste zei. De aceea mișcarea ochilor în microcosmos echivalează cu mișcarea lunii în macrocosmos.

În *Floare albastră* înțelegerea poetului asupra lumii este conceptuală, arhetipală, așa cum o spune în versul "Ca un stâlp eu stam în

luna!", unde simbolul stalp sugereaza centrul universului, principiul masculin, spiritul, iar simbolul luna, principiul feminin.

In *Memento mori*, imaginea Daciei se proiecteaza din visul mitic eminescian. Situarea episodului in centrul poemului reprezinta ideea ca Dacia se afla in centrul lumii. Soarele participa la serbarile zeilor daci, luna devine o zeitate, zana Daciei :

"Luna, zana Daciei, vine la a zeilor serbare;
Soarele, copil de aur al albastrei sfinte mari,
Vine ostenit de drumuri si la masa se asaza."

Luna, prin lumina sa, arata frumusetea cea fara de seaman a zanei Dochia:

"Luna inspre ea indreapta pasuri luminoase,-ncete,
Diadem de topiti astri arde-n blondele ei plete,
Incalzind aerul serei, stralucindu-i fruntea ei."

Ca si in marile epepei antice, in *Scrisoarea I*, Eminescu se adreseaza unui element al cosmosului - lunii, martor nepieritor al destinelor lumii. Ca astru omniprezent si omniscient, luna stapaneste destinele oamenilor care sunt diferite asa cum le-au iesit din urna sortii. Cadrul nocturn are attributele unei uverturi simfonice, in care astrul tutelar, stapan al universului este martor al timpului universal si al timpului individual ("Luna, tu, stapan-a marii, pe a lumii bolta luneci / Si gandirilor dand viata, suferintele intuneci"). Tabloul gigantic este stapanit de lumina datatoare de puteri nebanuite: intunecarea suferintelor, reliefarea in contururi nebanuite a lumii de ganduri, precum si a stralucirii apelor sau intinselor pustiuri. Ea este prin urmare autenticul centru al universului romantic. Tocmai de aceea judecarea spatiului terestru se va realiza prin spectrul lunar.

In acest tablou larg dimensionat, in care metaforele-simbol sugereaza spatii infinite, se insinueaza treptat meditatiea poetului asupra scurgerii ireversibile a timpului:

"Mii pustiuri scanteiaza sub lumina ta fecioara
Si cati codri-ascund in umbra stralucire de izvoara
Peste cate mii de valuri stapanirea ta strabate
Cand plutesti pe miscatoarea marilor singurateate."

In elegia *Mai am un singur dor* Sfanta Luna va veghea Marea Trecere a poetului, exponent al constiintei universale si, corelativ, al soarelui spirit ("Alunece luna / Prin varfuri lungi de brad"). Luna, ca simbol al principiului feminin va aluneca peste varfurile brazilor sugerand curgerea timpului, fiindca poetul, devenit Spiritul etern, va deveni neclintit.

Versul "Peste varfuri trece luna", din poezia *Peste varfuri*, sugereaza prin simbolul lunii prezenta constiintei universale, care este atat de subtila incat atinge doar varfurile copacilor, muntilor, asa cum razele de luna ating aceste limite ale lumii create.

Nuvela *Sarmanul Dionis* este dominata de simboluri romantice: luna, noaptea, calatoria cosmica, visul, cartea magica, textul criptic. Luna face parte din peisajul terestru, este astrul care intretine feeria naturii, dar

si trairea romantica, ea stapaneste fiinta si ii inoculeaza dorul de duca; astrul preferat al romanticilor, luna apropie viata si moartea, ea insasi fiind o masura a timpului. Datorita functiei sale magice, sub inraurirea ei se intampla lucruri stranii, fata nevazuta a naturii devine accesibila oricui. Sub imperiul luminii selenare, Dionis savarseste ritualul magic de anulare a timpului: cand deschide cartea magica luna trece "frumoasa si clara pe un cer limpede", iar la miezul noptii, proiectata in visele lui Dionis, luna pare "palida ca fata unei virgine murinde". Luna este si spatiul in care salasluiesc sufletele celor morti, de aceea fiinta astrala (cu trup "luminos") a calugarului Dan isi face o lume paradisiaca pe acest astru. Una dintre cele mai frumoase pagini de literatura, calatoria spre luna nu este decat "o sarutare lunga", implinirea iubirii fiind posibila doar pe taramuri magice.

Sfanta si clara ("Luna pe cer trece-asa sfanta si clara"), ea aduce linistea ("Cum revarsa luna plina linistita ei splendoare"). Din inalt existentei sale, "varsa peste toate voluptoasa ei vapaie", avand puterea de a lumina pana in cutele cele mai indepartate ale istoriei ("Luna arginteste tot Egiptul antic"), de a domina cu autoritate si maretie pamantul, apa si zgomotele naturii ("Ale piramidei visuri, ale Nilului reci unde / Ale trestiilor sunet ce sub luna ce patrunde / Par a fi snopuri gigantici de lungi suliti de argint"). Miscarea acestui astru ceresc - ca parte a mecanismului existentei - capata nu sensul mecanicist al rotatiei, ci maretia stapanitorului unui univers, care se misca firesc pentru a-si cunoaste si a-si lumina propria lume ("Luna, tu, stapan-a marii, pe a lumii bolta luneci"), pentru a transmite caldura si a-i ajuta pe oameni aratandu-le "cararile" de urmat ("Luna ...luna iese intreaga, se inalt-asa balaie / Si din tarm in tarm dureaza o carare de vapaie").

Lumina lunii creeaza uneori dimensiuni ireale ("Codrul pare tot mai mare, parca vine mai aproape / Dimpreduna cu al lunei disc, stapanitor de ape"), senzatii de comprimare a timpului ("Si privind in luna plina / La vapaia de pe lacuri, / Anii tai se par ca clipe / Clipe dulci se apr ca veacuri"), alteori sustine senzatia de monotonie si lipsa de speranta ("Pe aceeasi ulicioara / Bate luna in feresti / Numai tu de dupa gratii / Vecinic nu te mai iversti").

Aparitiile acestui astru ceresc penduleaza dinspre cotidian spre mister. Luna are infatisari concordante cu felul noptii, cu starile sufletesto ale celor care o asteapta. Misterul ei este produs de locul unde se iverste, fie din spatele unui deal ("Pe un deal rasare luna ca o vatra de jaratec / Rumenind stravechii codri si castelul singuratic"), fie din codri ("Lun-atunci din codri iese"), fie din crengi ("Cand prin crengi s-o fi ivit / Luna-n noaptea cea de vara"), fie din inaltul cerului ("Vede cum din ceruri luna luneca si se coboara / Si se-apropie de dansul preschimbata in fecioara"), fie din spatele norilor ("Si daca norii desi se duc / De iese-n luciul luna"), fie patrunde pe scari monumetale ("Pe scari de marmura, prin vechi portaluri / Patrunde luna inalbind peretii").

Luna se arata tremurand ("Si din neguri, dintre codri, tremurand s-arata luna / Doamna marilor s-a noptii, varsa liniste si somn"), puternica si

dominatoare ("Din tainica padure/ Apare luna mare campiilor azure"), blanda ("Si peste arbori rasfirati / Rasare blanda luna"), mandra ("Pesta-a noptii feerie / Se ridica mandra luna"), dulce ("Pe cand iese dulcea luna dintr-o rariste de fag"), linistita ("Rasare luna linistit"), lipsita de vlaga ("Ci prin flori intretesute / Printre gratii luna moale / Sfiicioasa si smerita si-au varsat razele sale").

Lumina lunii conditioneaza uneori actiunea, alteori doar o ajuta. Ea face sa apara neguri albe si stralucite ("Neguri albe, stralucite / Naste luna argintie"), se sterne peste parti ale naturii ("In cuiabar rotit de ape peste care luna zace"), apare si dispare ("Arald pe un cal negru zburat, si dealuri si vale / In juru-i fug ca visuri - prin nouri joaca luna"), isi schimba chiar culoarea ("Fug fulgerele-n latouri, lasand-o ca sa treaca, / Si luna innegreste si caru-ncet se pleaca"). Ea naste imagini hiperbolice ale timpului ("Si daca luna bate-n lunci / Si tremura pe lacuri / Totusi imi pare ca de-atunci / Sunt veacuri"), strabate spatii ("Iata locul. Luna plina / Poleindu-l il strabate"), se plimba printre norii cei negri ("Cand norii cei negri par simple palate / De luna regina pe rand vizitate"), invinge perdeaua de ceata ("Numai luna printre ceata varsa apelor vapoare").

Luna, ce lumineaza fie intreg universul nocturn, fie numai cararile ascunse ale existentei sale, este impreuna cu soarele, stapana de necontestat a vietii, martora si "nuna" intamplarilor lumesti ("Socrul roaga-n capul mesei sa poftasca sa se puna / Nunul mare, mandrul soare si pe nuna, mandra luna").

In poezia eminesciana luna se impune ca o notiune cu o larga paleta de semnificatii, fundamentala in constructia contextelor poetice si a unei atmosfere de nedescris, specific eminesciene.